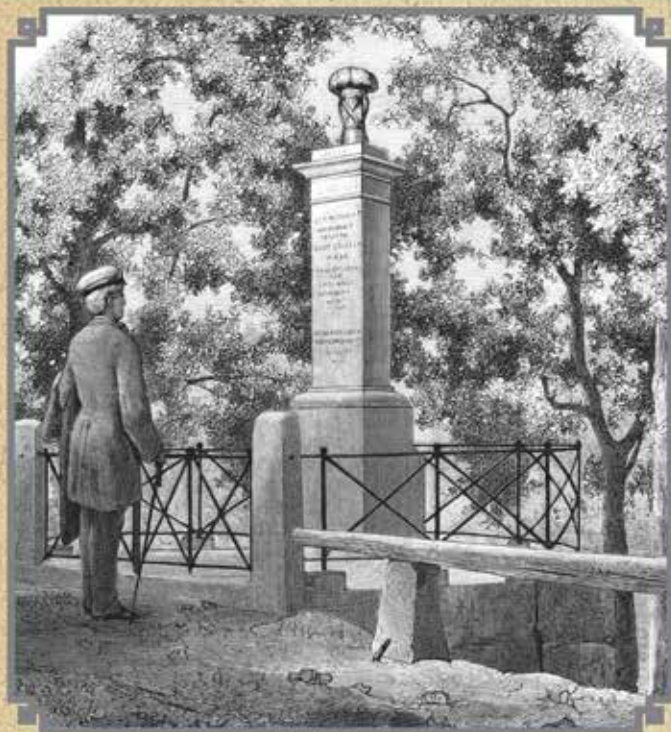

Minnesstenen vid Läby vad

Återutgivning av text från 1880

En publikation från
e-boksbiblioteket.se

Minnesstenen vid Läby vad.
Återutgivning av text från 1880

av Albert Andersson-Edenberg

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-496-5

Copyright © 2019 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.

Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du veta mer om ett av den svenska historiens mest avgörande – men också bortglömda slag – Läby vad i Uppland.

Du får en kort beskrivning av Gustav Vasas kamp och hur han hamnade med sina trupper vid vadet.

Texten beskriver också det minnesmärke som restes år 1835 på den utpekade platsen för slaget.

Den här texten publicerades ursprungligen år 1880 i tidskriften "Svenska Familj-Journalen" med rubriken "Vid Läby vad".

Texten publicerades under signaturen "E-g." som användes av journalisten Albert Andersson-Edenberg (1834–1913). Denne var en flitig medarbetare i tidskriften och blev några år senare dess chefredaktör.

Illustrationen gjordes av den svenske konstnären Carl Svante Hallbeck (1826–1897) som var specialiserad på att avbilda den här typen av minnesmärken.

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

Minnesstenen vid Läby vad

Den här texten publicerades ursprungligen år 1880 i tidskriften "Svenska Familj-Journalen" med rubriken "Vid Läby vad". Texten publicerades under signaturen "E-g." som användes av journalisten Albert Andersson-Edenberg (1834–1913).

Innan Gustaf I, den store riksbyggaren, blef så fast i sadeln, att han kunde, som det hette, »allena råda borgom och landom, kronones slott och Upsala öde» och förmådde mot påfvedömmet här i landet börja ungefär samma kamp, som nu pågår i Frankrike och i så hög grad är förtjent af samtidens uppmärksamhet, hade han, som bekant, att utstå otaliga faror och äfventyr och att besegra många fiender, hemliga och uppenbara.

Liksom i Frankrike nu, var det i Sverge då de katolska biskoparna, hvilka, trotsande på den makt, de trodde sig äga öfver samvetena och den i okunnighet hållna befolkningen, väsentligast bidrogo till det motstånd, som Gustaf I:s åtgärder till landets gemensamma bästa rönt. Kyrkan med hennes bihang klostren hade underslagit sig en stor del af landets fasta egendom och lyckats hopa ofantliga skatter i

sina hemliga hvalf, oafsedt den rika tribut, som äfven svenska folket årligen lemnade till påfliga kassan i Rom, hvilken alltid haft egenkapen att vara bottenlös. Hela landet var utblottadt, endast kyrkan, som var en stat i staten, svällde af öfverflöd; landets invånare voro utarmade, men kyrkans tjenare, presterna och munkarna, pustade af välmåga, »latare än svin i solbaddet».

Den förste af de mäktiga och öfvermodiga kyrkofurstar, med hvilka Gustaf Eriksson Wasa allvarsamt stötte samman, var erkebiskopen Gustaf Trolle, de danska våldsmännens ifrige understödjare. Vill man anmärka, att Trolle och de andra danskvänliga svenska herrarna endast fullgjorde sin pligt, då de voro trogna landets laglige regent, Kristian II, så må man komma ihåg, att denne regent alldeles förverkat den tro och lofven, han erhållit och gifvit, och att landet var bragt till den förnedring, att det nu måste resa sig, om det ej för alla tider ville förlora möjligheten af en sjelfständig framtid. De herrar, hvilka hade gagn af detta förnedringstillstånd — och till dem hörde prelaterna —, hade icke en fosterlandskärlek nog stark, att kunna höja dem öfver den krasst tillmätta synlinie, egennyttan uppdrog för deras lystna blickar. Vi behöfva väl icke erinra om, att det dock var många svenska herremän, som insågo nödvändigheten och den framtida nyttan af Gustaf Wasas befrielseverk och därför med råd och dåd understödde honom.

Vid tiden för den händelse, hvilken vi här ämna återföra i minnet, hade Gustaf bakom sig striden vid Brunbäcks färja, Köpingsleken, den formliga krigsförklaringen mot Kristian, slaget på Balundsås och Bengt Bjuggs fördrifvande ur Upsala. Belägring af slotten i Vesterås, Örebro och Nyköping pågick.

När Gustaf Wasa tre veckor efter Bjuggs fördrifvande kom till

Upsala, gjorde han en påhelsning i domkapitlet och höll der ett bestraffande tal om presternas städse visade otrohet mot fosterlandet. Han dolde icke heller, att sådant brottsligt sinnelag hädanefter hade att vänta tillbörligt straff. Så frågade han, *om han finge anse dem för svenskar eller danskar, och om de ville svära honom och riket trohet och bevisa sig som trofasta svenska män.*

På en så bestämd fråga voro domkapitlets ledamöter icke beredda att lemna svar. De begärde och erhöillo tillåtelse att rådfråga sig med erkebiskop Trolle, som vistades i Stockholm. Med deras bref sände Gustaf ett för egen räkning, deri han besvor erkebiskopen »att betänka rikets välfärd och bidraga till dess räddning från förtryck och elände».

»Jag skall sjelf bringa Gustaf Eriksson svaret», yttrade erkebiskopen, när han läst brefvet, lät fängsla öfverbringaren och uppbröt strax i spetsen för tre tusen soldater och fem hundra ryttare på väg till Upsala.

Här satt Gustaf, bidande erkebiskopens svar, helt visst icke utan oro, ty han kunde icke annat, än hafva fullt klar för sig hela vigten för sin saks framgång af att för den vinna det högre presterskapet, främst erkebiskopen. Svar kom ock, men ett, som Gustaf icke ville tro. Strax derpå anlände nytt bud och bekräftade detsamma eller att Gustaf Trolle kom, icke i öfverensstämmelse med sitt embete som en fridens förkunnare, utan som en öfvermodig krigshöfding, beredd till svärdsslag. Andra inträffade sedan med samma tidende. Tidigt följande morgon — vårtiden 1521 — red Gustaf upp på sandåsen bredvid staden (der nu Upsala slott ligger), för att bespeja den stora slätten, och såg då Trollens härskara i antågande vid Danmarks kyrka. Som han hemförlofvat traktens bönder, för att sköta om jordbru-

ket, hade han allt för ringa styrka kvar, att med hopp om framgång kunna bjuda fienden spetsen. Han drog sig därför vester ut från staden, för att få förstärkning i bygden, och kom så till Läby å eller Läby vad, omkring en half mil från Upsala, då Trollens ryttare, anförda af Staffan Henriksson, en från dessa strider berömd man, upphunno honom.

Hans soldater, sju hundra man, voro redan öfver vadet, men sjelf befann han sig, omgifven af ryttare, midt i strömmen och blef i villervallan riden omkull. Hans på stranden ännu kvarstående ryttare från Läby och Vänga socknar, vände sig, när de sågo sin anförares farliga belägenhet, med sådan kraft mot den anryckande fienden, att denne med sjutio mans förlust måste vända om, glad att slippa undan för det priset. Gustaf, hvilkens segerbana här var så nära att afklippas, fick lyckligtvis fullfölja den, och till tack för Läby- och Vänga-boarnas raska och manliga uppförande vid detta tillfälle, blefvo de begåfvade med privilegier på vissa skattelindringar. Berättelsen om Gustaf Wasas lifsfara i Läby å har kvarlevvat i bygden från slägt till slägt; det är också ett stolt blad i traktens historia. 1835 lät Carl XIV Johan ytterligare hugfästa händelsen genom uppresandet af den minnessten, hvaraf förekommer en afbildning. På stenen läsas följande ord:

»Fosterländskt mannamod räddade här Gustaf Eriksson Wasa under striden för fäderneslandet år 1521. Carl XIV Johan reste minnesstenen 1835.»

E—g.

Wasa-monumentet vid Läby vad.

(Teckning af C. S. Hallbeck)

Viktiga ord och personer

Andersson-Edenberg, Albert.

[1834–1913] Svensk journalist. Arbetade som redaktionssekreterare på Dagens Nyheter 1865–1873 men är mest känd som chefredaktör på Svenska Familj-Journalen från 1882.

Gustaf I.

[1496–1560] Gustav Vasa var kung av Sverige från 1523 till sin död 1560. Gustav Vasa är en av de mest inflytelserika kungarna i svensk historia. Gustav införde arvsmonarkin i Sverige och reformerade kyrkan. Många menar att Vasa skapade den moderna svenska nationalstaten.

Carl XIV Johan.

[1763–1844] Fransk marskalk och kung av Sverige och Norge från 1818 till sin död 1844. Under hans tid vid makten genomfördes stora reformer bland annat inom bankväsendet, rösträtten och skolväsendet. Hans namn skrivs i dag Karl XIV Johan.

Kristian II.

[1481–1559] Kung av Danmark och Norge 1513–1523 och över Sverige 1520–1521. Flydde från Danmark år 1523 efter att ha

blivit avsatt. Försökte ta makten 1531 med hjälp av en rekryterad här men misslyckades. Tillbringade resten av sitt liv i husarrest på flera danska slott. Kristian II är mest känd i Sverige som Kristian Tyrann, ett namn han fick efter de nästan 100 avrättningarna under Stockholms blodbad år 1520.

Prelater.

Samlingsord för personer inom kyrkan. Slangordet ”prälle” kommer från ordet.

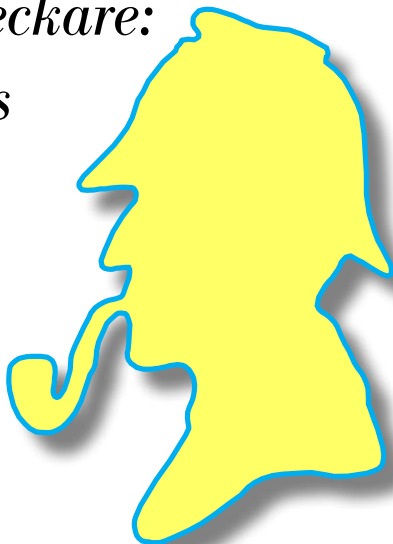
Trolle, Gustaf.

[1488–1535] Svensk katolsk ärkebiskop i Uppsala. Är mest känd som en av de ansvariga för Stockholms blodbad 1520 då han med hjälp av Kristian II fick många av sina fiender avrättade.

*Om du gillade den här e-boken
så kolla in våra deckare:*

- *Sherlock Holmes*
- *Filip Collin*
- *Leo Carring*
- *Asbjörn Krag*
- *Auguste Dupin*
- *Dick Donovan*

Mer info: www.klassiskadeckare.se